

МУЗИКА. ЕСТЕТИКА

УДК [780.8:780.616.432]:78.03(477)(092)
DOI: 10.37026/2520-6427-2023-115-3-75-79

Юлія ТАРЧИНСЬКА,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри
гри на музичних інструментах
Інституту мистецтв
Рівненського державного
гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0003-2029-4037
e-mail: jutarchinska@gmail.com

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФОРТЕПІАННОЇ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО

Анотація. Стаття присвячена окресленню основних напрямів виховних впливів фортепіанної спадщини Василя Барвінського – видатного українського митця першої половини та середини ХХ століття. Його багатогранна творча і громадська діяльність відіграла важливу роль у професійному музичному житті тогочасної Галичини. У дослідженні з'ясовано, що фортепіанна творчість композитора, в якій поєднуються як найпростіші мініатюри, так і набагато складніші твори (зокрема Соната, «Українська сюїта», цикл «Любов», Концерт для фортепіано з оркестром), упевнено повертається до репертуару музикантів не лише Заходу України, як це було наприкінці минулого століття. До виконання музики В. Барвінського активно долучаються численні професійні піаністи, які працюють, зокрема, за межами України. Його композиторська спадщина стала невід'ємним складником української фортепіанної школи.

Авторкою доведено, що творчість В. Барвінського завжди осмислена та ретельно спланована, тому в

класі музичного інструмента (фортепіано) дозволить сформувати чітку громадянську позицію молодого покоління, виплекати його любов до національного мистецтва: народного і професійного.

Підкреслено, що творча спадщина В. Барвінського виховує вишуканий музичний смак, інтерес до пізнання музично-художніх систем різних епох та насамперед стилістичних новацій у музиці ХХ століття. Певна витриманість музично-мовних ознак фортепіанних творів митця сприяє вихованню самостійності творчого мислення в умовах опанування основних властивостей стилю В. Барвінського на матеріалі доступних на конкретному етапі інструментального навчання творів композитора. Вишукані, майстерні композиції митця різного рівня складності потребують і відповідно мотивують виконавське зростання музиканта.

Ключові слова: В. Барвінський, фортепіанна творчість, виховний потенціал, освіта, репертуар.

Yuliia TARCHYNSKA,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Playing Musical
Instruments, Institute of Arts,
Rivne State University of Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0003-2029-4037
e-mail: jutarchinska@gmail.com

EDUCATIONAL POTENTIAL OF VASYL BARVINSKYI'S PIANO WORKS

Abstract. The article is devoted to the main directions of educational influences of the piano heritage of Vasyl Barvinskyi. Prominent Ukrainian artist of the first half and middle of the twentieth century. His multifaceted creative and public activities for more than thirty

years essentially guided the professional musical life of Halychyna at that time. The composer's piano works, from the simplest miniatures to much more complex pieces such as the Sonata, Suite on Ukrainian Themes, Love cycle, and Piano Concerto, are steadily returning to the repertoire

of musicians. Not only in western Ukraine, as they did at the end of the last century. Numerous professional pianists, including those working outside of Ukraine are actively involved in performing Vasyl Barvinskyi's music. His compositional heritage has become an integral part of the Ukrainian piano school.

Well-conceived, carefully planned work in the classroom of a musical instrument (piano), based on the educational potential of Vasyl Barvinskyi's piano works, will allow to form a proper civic position of the younger generation, to nurture their love for national art: folk and professional.

It is hard to overestimate both the purely artistic and didactic value of the composer's piano opuses. Vasyl Barvinskyi's creative heritage fosters exquisite musical taste, interest in learning about musical and artistic systems of different eras and, above all, stylistic innovations in twentieth-century music.

Certain sustainability of musical and linguistic features of the composer's piano pieces contributes to the development of independent creative thinking in the context of mastering the basic properties of Vasyl Barvinskyi's style based on the composer's works available at a particular stage of instrumental training. The artist's exquisite, skillful compositions of varying levels of difficulty require and, accordingly, motivate the musician's performance growth. Their beauty is the best incentive to develop the ability to perform piano works.

Key words: Vasyl Barvinskyi, piano creativity, educational potential, education, repertoire.

Постановка проблеми. Творчість видатного українського митця Василя Барвінського у числі непересічних персоналій культурного середовища Заходу України репрезентує багатогранність історичного розвою галицької композиторської школи, що отримала заслужене визнання на батьківщині та за кордоном. Становлення й остаточне формування цієї школи відбувалося впродовж тривалого часового періоду: XIX – XX століть. У першій половині XX століття творча діяльність В. Барвінського (композитора, піаніста, педагога, диригента тощо) надзвичайно увиразнила культурне життя Галичини. Його громадська, педагогічна та концертна праця відзначалася вагомими здобутками. У композиторській спадщині В. Барвінського з'являються перші в Україні високохудожні зразки камерно-інструментальних ансамблевих творів (Павлишин, 1990, с. 5). Мистецький доробок майстра значною мірою збагатив образно-емоційний зміст, стилістичні засоби української музики. Загалом В. Барвінський чітко усвідомлював свою місію: він здатен підняти рівень професійної музики талановитого співучого українського народу до рівня культурних надбань інших європейських націй. І йому вдавалося втілювати цю мету у сфері музичної освіти, концертному житті, музичній критиці, творенні вишуканої музики, вихованні слухачів. Діяльність цієї визначної і відомої постаті вітчизняної культури піднесла значення композитора до міжнародного рівня у тогочасному музичному середовищі Галичини (Кашкадамова, 2013, с. 6, 7). Здобутки В. Барвінського і сьогодні після тривалих етапів заборон та забуття знову продовжують

належно пошановуватися в історії української та європейської музики.

Творчість митця поверталася на концертні майданчики й до педагогічного репертуару поступово – за процесами розпаду радянської імперії. Її відродження стало можливим завдяки дбайливому ставленню до спадщини композитора поціновувачів його таланту та вірності й мудрості учнів і колег В. Барвінського, які зберегли чималу частину його опусів. Твори митця друкувалися у багатьох культурних центрах світу. В Україні ж лише у 1990-х його музика знову почала звучати у концертах, вивчатися та опановуватися в освітніх закладах. Процес належного пошанування спадщини митця, на думку вітчизняної культурної музичної спільноти, потребує продовження на новому, ще потужнішому рівні.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Упродовж трьох десятиріч незалежності України означений процес триває в різних напрямках. Зокрема, актуальним є перевидання збережених і віднайдених творів В. Барвінського. Так, нещодавно – у 2021 році – у видавництві «Посвіт» вперше вийшли друком усі вісім фортепіанних прелюдій композитора, п'ять із яких вперше були видані ще 1918 року у Лейпцигу, а публікація трьох інших відбулася вже у 2006 році (Сов'як, 2021). Логічним продовженням належного пошанування композиторського доробку митця буде впорядковане видання усіх його наявних музичних опусів.

Популяризації творчості В. Барвінського сприяють його іменні музичні конкурси, включення творів композитора до концертних програм відомих майстрів фортепіанного мистецтва. Триває процес збереження та поширення засобами інформаційних технологій звукозаписів професійного талановитого виконання опусів митця.

Також на часі – узагальнення у ґрунтовному, значного обсягу виданні накопичених цінних матеріалів про видатного українського музичного діяча. Висвітленню життєвого та творчого шляху В. Барвінського була присвячена наприкінці минулого століття монографія С. Павлишин (Павлишин, 1990), у якій відома українська музикознавиця здійснила аналіз основних творів композитора та окреслила виконавську і музично-громадську його діяльність. Згодом з'являються такі праці, як наукові збірки статей, листів самого В. Барвінського, архівних документів, спогадів про митця (Смоляк, 1998; Смоляк, 2003; Грабовський, 2004; Грабовський, 2008 тощо). Особливості його композиторського стилю розглядалися і в контексті музичної культури Галичини XIX – XX століть (Бедакова, 2006; Кияновська, 2007). У наш час публікується чимало статей, присвячених пам'яті композитора (Ю. Волощук, О. Гнатишин, В. Грабовський, Н. Дика, Н. Другуш, Г. Жук, Н. Кашкадамова, Л. Кияновська, О. Козаренко, П. Мазепа, Т. Молчанова, Л. Назар-Шевчук, О. Німилович, І. Новосядла та багато ін.).

Мета статті полягає в окресленні основних напрямів виховних впливів фортепіанної творчості Василя Барвінського у процесі підготовки здобувачів музичної освіти в інструментальному класі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна музична освіта не мислиться без фортепіанної

спадщини В. Барвінського – своєрідного явища в українській фортепіанній школі. Композитор сам виховав ряд непересічних музикантів, піаністів і композиторів, таких як Дарія Гординська-Каранович, Роман Савицький, Олег Криштальський, Марія Крих-Угляр, Марія Крушельницька, Зиновій Лисько, Антін Рудницький, Микола Колесса та інші. Кожен із фортепіанних творів митця – окремий світ, в якому В. Барвінський водночас завжди залишався собою. Він був щиро відданим національній українській культурі, а також усвідомлював широту художньо-естетичних здобутків європейських музикантів.

Спрямуванню творчого зростання В. Барвінського періоду його навчання у Празі не суперечив один із основних педагогічних принципів відомого чеського композитора, педагога і піаніста Вітєслава Новака. Цей викладач, у якого В. Барвінський здобував знання з композиції, прагнув прищепити своїм учням інтерес до дослідження народної музики. Так, у самотньому, випрацьованому ще в ранній період творчості, письмі композитора відчутними є впливи національних фольклорних джерел. У власних фортепіанних творах митець прагнув донести неповторність і багатогранність української пісенної традиції. Він зважав на жанрове багатство народних пісень: ліричних, весільних, хрестинних, колискових, календарно-обрядових, історичних тощо. Композитор втілював у своєму творчому доробку не лише співну красу української мелодики, а й життєрадісність, гумор, бадьорість народної музики. Використовував фольклорний матеріал із Поділля, Холмщини, Підляшшя, Закарпаття, Галичини та інших регіонів України.

Нерозривний зв'язок фортепіанних творів В. Барвінського з українським народним мистецтвом свідчить про любов композитора до рідної музичної культури, про прагнення майстра широко популяризувати національний музичний фольклор. Створюючи цикли педагогічного спрямування, опікуючись збагаченням досить мізерного у 1920-х роках українського фортепіанного репертуару, В. Барвінський дбає про професійне перетворення фольклорних джерел, використання національних мотивів із метою долучення нової генерації музикантів до справжніх перлин української музичної культури. Композитор, звертаючись і до прямих цитат, і до опосередкованого використання народних джерел, талановито розкривав у своїх композиціях ідейний та інтонаційно-образний зміст українського фольклору. Національно забарвлені, майстерно створені фортепіанні п'єси були і є зрозумілими та близькими учням, студентам фортепіанного класу. Так, важко переоцінити значення для початкового музикування педагогічної збірки митця «Наше сонечко грає на фортепіано». Використання в освітньому процесі перетворених на високому художньому рівні досить популярних і цікавих для дітей народних пісень із цієї збірки сприяє вихованню у них інтересу й любові до народної музики. Водночас фольклорні витоки мелодики творів В. Барвінського роблять доступнішим для початківців світ професійного мистецтва.

Композитор завжди вишукано перетворює фольклорні джерела. Вже у перших його зрілих фортепіанних творах – прелюдях – помітно стає одна з

головних ознак стилю митця: лірично забарвлений мелодизм із багатим гармонічним колоритом. З одного боку, ліричний настрій та багатство мелодичних ліній обумовлені народно-пісенними витоками його опусів, а з іншого – В. Барвінський свідомо із притаманним йому витонченим смаком втілював у своїй творчості близькі власним естетичним ідеалам мовні риси європейського професійного музичного мистецтва. Зокрема, втілення жанрового багатства народної музики митець підносить подібно до Фридерика Шопена на рівень глибокого психологізму. Одна із останніх учениць В. Барвінського Наталя Кашкадамова відзначає зростаючу в сучасного слухача популярність творів митця (Кашкадамова, 2023). Водночас вона зауважує про взаємодію щораз нових переконливих інтерпретацій його спадщини. Це свідчить про широкі можливості виконавських прочитань, закладених у неповторній красі музиці композитора, про її глибоку суть. Так, у «Заколісній пісні» з одного із найпопулярніших в українській фортепіанній літературі циклу «Шість мініатюр на українські народні теми», основу якої склала народна мелодія колискової «Ой ходить сон», допитлива уява змалює чимало картин та емоційних станів. Музика п'єси сповнена душевного тепла, ніжності, добра і гуманності. У творі є прямі асоціації із жанром колискової, із заколісуванням дитини. Вчуваються теплі почуття матері, такі ж теплі і щемні почуття дорослої людини, яка згадує своє дитинство. Глибше занурення у звукові образи п'єси дозволяє почути і переживання за майбутню долю дитини, як передчуття життєвих випробувань кожної людини зокрема та людства загалом, і впевненість у необхідності плекання гуманістичного світосприйняття, і роздуми про одвічні питання, що турбують людину... Вишукана гармонічна колористика, варіантно-варіаційне збагачення мелодики, невловимо витончені звукообразні ідеї створюють алюзії до музики різних часів, викликають асоціації, як зі світом внутрішніх переживань людини, так і з картинами рідної природи, рідного краю, батьківського дому.

Безперечно, вивчення фортепіанних творів В. Барвінського формуватиме гарний смак у музиканта. Також опанування спадщини композитора дозволяє виховувати справжнє зацікавлення стилістичними новаціями ХХ століття. Фортепіанні твори митця цілеспрямовано знайомлять музикантів із новими художніми системами. Як зазначає відома українська музикознавиця Любов Кияновська (Кияновська, 2007, с. 230–233), В. Барвінський тяжіє до багатозначності фольклорного тематизму в контексті різних стилів, у чому відчувається вплив сецесії та символізму. Досить індивідуально модифікуються у його композиторському письмі творчі прийоми Р. Шумана, Ф. Шопена, Ф. Ліста. Виразними є впливи імпресіонізму, що виявилось, зокрема, у гармонічній мові та фактурі творів композитора. У його спадщині частково знайшли відображення і такі стильові тенденції як неокласицизм (у розумінні модифікації не лише класицистичних норм, але й давніших, що виникали до ХІХ століття: найбільше барокових) та неофольклоризм. Поряд із традиційними, усталеними музично-стильовими елементами фортепіанна музика В. Барвінського захоплює новою полістилістичною орієнтацією. Багатий спектр

художнього світогляду композитора дозволив митцю втілити народно-інтонаційні мотиви й жанрові стереотипи у контексті модерної системи музично-виразних засобів.

Для усвідомлення особливостей фортепіанного стилю В. Барвінського рівно показовими є твори різних жанрів та масштабів. Загалом почерку композитора властивий м'який ліричний характер. Він не звертався до перебільшеності виразу. Мелодичні фрази В. Барвінського – широкорозспівні, переважно починаються з «вершини-джерела» з поступовим хвилеподібним спаданням. Розгортання мелодії відбувається, як правило, на зразок народної імпровізації: плавне згущення фактури до загальної кульмінації твору завдяки збільшенню підголосків, варіаційний тип розгортання однотемних п'єс, подекуди метро-ритмічна мінливість. Наскрізний тематичний розвиток супроводжується ладо-тональною та гармонічною барвистістю. Композитор широко застосовує зіставлення мажору й мінору, альтерації, постійні гармонічні переходи. Мелодична краса його опусів поєднується із пропорційністю, майже класичною чіткістю форм. Таке поєднання робить його твори художньо довершеними, а від інтерпретатора потребує цілеспрямованості у втіленні логіки фразування, володіння навичками детального виконавського нюансування при переданні комплексу гармонічних та поліфонічних елементів.

Послідовне опанування типових особливостей мелодії та гармонії В. Барвінського, фактури, колористичності та звукового багатства його творів виховуватиме самостійність творчих пошуків, готовність до прийняття обґрунтованих, художньо виправданих рішень в інтерпретації фортепіанної музики митця.

З погляду піаністичної зручності, твори В. Барвінського загалом досить вдячні. Водночас чимало з них потребують хорошої технічної підготовки, що стимулює наполегливість у виконавській роботі. Гарно осмислена, ретельно спланована праця в класі музичного інструмента (фортепіано) в опорі на виховний потенціал фортепіанної творчості В. Барвінського дозволить сформувати належну громадянську позицію молодого покоління, виплекати його любов до національного мистецтва: народного і професійного.

Висновки. Отже, творча спадщина В. Барвінського виховує вишуканий музичний смак, інтерес до пізнання музично-художніх систем різних епох та наперед стилістичних новацій у музиці ХХ століття. Певна витриманість музично-мовних ознак фортепіанних творів митця сприяє вихованню самостійності творчого мислення в умовах опанування основних властивостей стилю В. Барвінського на матеріалі доступних на конкретному етапі інструментального навчання творів композитора. Вишукані, майстерні композиції митця різного рівня складності потребують і відповідно мотивують виконавське зростання музиканта. Їхня краса є кращим стимулом до виховання працездатності інтерпретатора фортепіанних творів.

Перспективи подальших досліджень у контексті окресленого в роботі питання передбачають розроблення ефективних методичних шляхів в організації освітнього процесу, спрямованого на реалізацію виховного потенціалу фортепіанної творчості В. Барвінського.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Павлишин, С. (1990). Василь Барвінський. Київ: Музична Україна. 88 с.
- Кашкадамова, Н. (2013). Василь Барвінський у багатонаціональному культурному середовищі Львова. *Музика*. № 3 (393). С. 6–9.
- Сов'як, Є. (2021). Цілісне видання фортепіанного циклу прелюдій Василя Барвінського. *Музика*. № 1–2. С. 50.
- Василь Барвінський і українська музична культура: статті та матеріали. (1998) / упор. О. Смоляк. Тернопіль. 64 с.
- Василь Барвінський в контексті європейської музичної культури: статті та матеріали. (2003) / упор. О. Смоляк. Тернопіль: Астон. 192 с.
- Василь Барвінський. З музично-письменницької спадщини: дослідження, публіцистика, листи. (2004) / упор. В. Грабовський. Дрогобич: Коло. 256 с.
- Василь Барвінський. Статті. Листи. Спогади. (2008) / упор. В. Грабовський. Дрогобич: Посвіт. 268 с.
- Бедакова, С. В. (2006). Художньо-естетичні здобутки «Празької школи» в контексті творчих пошуків українських композиторів Галичини кінця ХІХ – першої половини ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.01. Київ. 19 с.
- Кияновська, Л. О. (2007). Галицька музична культура ХІХ – ХХ ст.: навчальний посібник. Чернівці: Книги – ХХІ. 424 с.
- Кашкадамова, Н. (2023). Композитор Василь Барвінський. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20230427-kompozitor-vasil-barvinskij> (дата звернення: 15.05.2023).

REFERENCES

- Pavlyshyn, S. (1990). *Vasyl Barvynskiy* [Vasyl Barvynskiy]. Kyiv: Muzychna Ukraina. 88 s. [in Ukrainian].
- Kashkadamova, N. (2013). *Vasyl Barvynskiy u bahatonatsionalnomu kulturnomu seredovyschi Lvova* [Vasyl Barvynskiy in the multinational cultural environment of Lviv]. *Muzyka*. № 3 (393). S. 6–9. [in Ukrainian].
- Soviak, Ye. (2021). *Tsilisne vydannia fortepiannoho tsykladu preliudii Vasyliya Barvinskoho* [Complete edition of the piano cycle of preludes by Vasyl Barvynskiy]. *Muzyka*. № 1–2. S. 50. [in Ukrainian].
- Vasyl Barvynskiy i ukrainska muzychna kultura* [Vasyl Barvynskiy and Ukrainian musical culture]: staty ta materialy. (1998) / upor. O. Smoliak. Ternopil. 64 s. [in Ukrainian].
- Vasyl Barvynskiy v konteksti yevropeiskoi muzychnoi kultury* [Vasyl Barvynskiy in the Context of European Musical Culture]: staty ta materialy. (2003) / upor. O. Smoliak. Ternopil: Aston. 192 s. [in Ukrainian].
- Vasyl Barvynskiy. Z muzychno-pysmennytskoi spadshchyny: doslidzhennia, publitsystyka, lysty* [Vasyl Barvynskiy. From the musical and literary: heritage research, journalism, letters]. (2004) / upor. V. Hrabovskiy. Drohobych: Kolo. 256 s. [in Ukrainian].
- Vasyl Barvynskiy. Staty. Lysty. Spohady* [Vasyl Barvynskiy. Articles. Letters. Memoirs]. (2008) / upor. V. Hrabovskiy. Drohobych: Posvit. 268 s. [in Ukrainian].
- Biedakova, S. V. (2006). *Khudozhno-estetychni*

zdobutky «Prazkoi shkoly» v konteksti tvorchykh poshukiv ukrainskykh kompozytoriv Halychyny kintsia XIX – pershoi polovyny XX st. [Artistic and aesthetic achievements of the «Prague School» in the context of creative searches of Ukrainian composers of Halychyna in the late nineteenth and early twentieth centuries]: avtoref. dys. ... kand. mystetstvoznavstva: 17.00.01. Kyiv. 19 s. [in Ukrainian].

Kyianovska, L. O. (2007). Halytska muzychna kultura XIX – XX st. [Musical culture of Halychyna of the nineteenth and twentieth centuries]: navchalnyi posibnyk. Chernivtsi: Knyhy – XXI. 424 s. [in Ukrainian].

Kashkadamova, N. (2023). Kompozytor Vasyl Barvynskiy [Composer Vasyl Barvynskiy]. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20230427-kompozitor-vasil-barvinskij> (data zvernennia: 15.05.2023). [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 23.05.2023